Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право
УДК 349.6:(620.92:621.311.21):330.34(477)

Караханян Карина Мартинівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національний університет «Одеська юридична академія»
Karakhanian Karyna
PhD, Assistant-Professor of the
Department of agrarian, land and environmental law
National University "Odesa Law Academy"
ORCID: 0000-0003-4927-4558

ЗАКОНОДАВЧІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ГІДРОЕНЕРГЕТИЧНОМУ СЕКТОРІ
LEGISLATIVE MECHANISMS FOR ENSURING ENVIRONMENTAL SAFETY IN THE HYDRO-ENERGY SECTOR

Анотація. *Гідроенергетика є одним з найбільш екологічних та економічних джерел отримання енергії. Однак, навіть цей напрямок призводить до негативних змін в навколишньому природному середовищі, зокрема, наносить збитки сільському господарству, сприяє постійним перепадам рівнів води, зменшенню кількості риби та інших живих організмів, затопленню та ерозії великих площ, в т.ч. сільськогосподарських земель, підвищує зарегульованість річкового стоку, внаслідок чого спостерігається перекриття міграційних шляхів до нерестилищ, що сприяє частковій або повній втраті біорізноманіття іхтіофауни зарегульованої природної водойми.*

Чинне законодавство приділяє значну увагу питанню екологізації гідроенергетичної галузі та її комплексному розвитку, а також виробленню

правових механізмів попередження погіршення стану довкілля через розвиток вказаного напрямку альтернативної енергетики.

Критичний аналіз сучасного правового забезпечення розвитку гідроенергетики свідчить про його фрагментарний характер та перевагу загальних норм, які регулюють розвиток альтернативної енергетики в цілому. Проте, дослідження нормативно-правових актів дозволяє розробити класифікацію еколого-правових механізмів, дотримання яких дозволить забезпечити безпеку для людини і довкілля при використанні гідроенергетичних об'єктів.

Серед основних еколого-правових способів охорони навколишнього середовища у вказаній галузі, зокрема, виділяють: заборону споруджувати в басейні річки водосховища загальним обсягом, що перевищує обсяг стоку даної річки в розрахунковий маловодний рік, який спостерігається один раз у двадцять років; заборону змінювати рельєф басейну річки; заборону руйнувати русла пересихаючих річок, струмки та водотоки; заборону зменшувати природний рослинний покрив і лісистість басейну річки; дотримання встановлених норм і нормативів охорони навколишнього природного середовища при проектуванні, будівництві та реконструкції капітальних об'єктів; здійснення оцінки впливу на довкілля існуючих та майбутніх об'єктів гідроенергетики; врахування результатів стратегічної екологічної оцінки; локалізацію скидів із подальшою їх нейтралізацією, складуванням й утилізацією; дотримання «екологічних» обов'язків спеціальними водокористувачами; дотримання природоохоронних вимог при відведенні земель для потреб гідроенергетики; співпрацю з природоохоронними організаціями; залучення громадськості до прийняття рішення про спорудження нових об'єктів, а також інших рішень, що можуть впливати на здоров'я людей та стан довкілля; моніторинг стану вод та водних ресурсів; застосування принципу басейнового управління; ведення державного водного кадастру.

Ключові слова: *альтернативна енергетика, відновлювані джерела енергії, гідроенергетика, малі річки, екологічна безпека, механізми захисту довкілля в гідроенергетичному секторі.*

Summary. *Hydropower is one of the most ecological and economic sources of energy production. However, even this direction leads to negative changes in the surrounding natural environment, in particular, causes damage to agriculture, contributes to constant drops in water levels, a decrease in the number of fish and other living organisms, flooding and erosion of large areas, including of agricultural lands, increases the regulation of river flow, as a result of which there is an overlap of migration routes to spawning grounds, which contributes to the partial or complete loss of biodiversity of the ichthyofauna of the regulated natural reservoir.*

The current legislation pays considerable attention to the issue of greening the hydropower industry and its comprehensive development, as well as the development of legal mechanisms to prevent the deterioration of the environment due to the development of the indicated direction of alternative energy.

A critical analysis of modern legal support for the development of hydropower shows its fragmentary nature and the superiority of general norms that regulate the development of alternative energy as a whole. However, the study of legal acts allows to develop a classification of environmental and legal mechanisms, compliance with which will ensure safety for people and the environment when using hydropower facilities.

Among the main ecological and legal methods of environmental protection in the specified field, in particular, the following are distinguished: the prohibition to build reservoirs in the river with a total volume that exceeds the flow of the given river in an estimated low-water year, which is observed once every twenty years; prohibition to change the topography of the river; prohibition to destroy the beds of drying rivers, streams and watercourses; prohibition to reduce the

natural vegetation cover and forest cover of the river; compliance with the established norms and standards of environmental protection during the design, construction and reconstruction of capital facilities; carrying out environmental impact assessment of existing and future hydropower facilities; taking into account the results of the strategic environmental assessment; localization of discharges followed by their neutralization, storage and disposal; observance of "ecological" obligations by special water users; cooperation with nature protection organizations; involving the public in making decisions about the construction of new facilities, as well as other decisions that may affect people's health and the state of the environment; monitoring the state of water and water resources; application of the basin management principle; maintenance of the state water cadastre.

Key words: *alternative energy, renewable energy sources, hydropower, small rivers, environmental safety, mechanisms of environmental protection in the hydropower sector.*

Постановка проблеми. Виступаючи одним з найекологічніших та найекономічніших джерел отримання електроенергії, гідроенергетика все ж призводить до негативних змін в навколишньому природному середовищі, зокрема, наносить збитки сільському господарству, сприяє постійним перепадам рівнів води, зменшенню кількості риби та інших живих організмів, затопленню та ерозії великих площ, в т.ч. сільськогосподарських земель, підвищує зарегульованість річкового стоку, внаслідок чого спостерігається перекриття міграційних шляхів до нерестилищ, що сприяє частковій або повній втраті біорізноманіття іхтіофауни зарегульованої природної водойми.

До вказаних вище негативних проявів функціонування гідроенергетичних об'єктів додаються ще й ризики, які можуть виникнути

через триваючу збройну агресію РФ проти України. Світ вже став свідком екоциду та геноциду, спричинених підривом дамби Каховської ГЕС, коли води Дніпра шаленим потоком нищили все живе на своєму шляху. Як наслідок, довкіллю було завдано шкоди на сотні мільярдів доларів. Але найстрашніше те, що екологічна катастрофа, яка трапилась в результаті цих злочинних дій, буде давати про себе знати ще не один десяток років. Знищення Каховського водосховища призвело до загибелі людей, точну кількість яких неможливо встановити через тимчасову окупацію частини постраждалих територій; ліквідації тваринного та рослинного біорізноманіття в районах, що були затоплені; втрати сотні тисяч гектарів орних та цінних угідь; забруднення водних об'єктів; припинення існування водних живих ресурсів тощо.

З урахуванням наведеного, актуальність теми дослідження не викликає сумніву, адже чинне законодавство приділяє значну увагу питанню екологізації гідроенергетичної галузі та її комплексному розвитку, а також виробленню правових механізмів попередження погіршення стану довкілля через розвиток вказаного напрямку альтернативної енергетики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання розвитку гідроенергетики як самостійної складової сектору відновлюваної енергетики, а також її впливу на стан навколишнього природного середовища були предметом низки наукових досліджень П.Ф. Васька [21; с. 57-69], Х. А. Григор'євої [19; с. 243], М. Р. Ібрагімової [21; с. 62, 64-65], А. В. Мороз [21; с. 62, 64-65], Є.О. Платонової [15; с. 135-139], Т.Є. Харитонової [22; с. 236] та інших науковців. Однак існує низка проблемних питань, які потребують подальшого вивчення, виникає потреба в удосконаленні існуючих правових механізмів охорони довкілля та захисту останнього від негативного впливу енергетичної галузі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є всебічний аналіз норм чинного законодавства, що дозволить

розкрити особливості розвитку гідроенергетики як різновиду відновлюваної енергетики, а також її впливу на стан навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Окремі положення щодо необхідності вироблення правового механізму охорони довкілля від негативних впливів енергетичної галузі наведені у багатьох міжнародних договорах, конвенціях і протоколах до них, що з одного боку, сприяє інтеграційним процесам, а з іншого, призводить до створення єдиного простору, який характеризується спільними цінностями та задачами, сприяє якісному оновленню національного законодавства. Серед таких міжнародних актів можна виокремити Бернську Конвенцію про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі [1], Рамкову Конвенцію про охорону та сталий розвиток Карпат [2], Європейську ландшафтну конвенцію, директиви ЄС про збереження природного середовища, «Керівні принципи розвитку гідроенергетики» [3], затверджені 18–19 червня 2013 року в м. Сараєво (Боснія і Герцеговина) на зустрічі Міжнародної комісії із захисту річки Дунай. Розглядаючи останній з наведених нормативно-правових актів, можна стверджувати, що основні принципи розвитку гідроенергетики ґрунтуються на критеріях екологічної цінності території. Крім цього, керуючись цим документом, громадські та екологічні організації України розробили «Критерії і принципи вибору місць для будівництва малих ГЕС на гірських річках Карпат» [4], які пройшли апробацію на громадських слуханнях і обговореннях. Вказані принципи, відповідно до наведеного документу, поділяються на два типи, а саме: обмеження на використання територій для будівництва малих ГЕС (національні природні парки, заповідники, пам'ятки природи, місця покладів корисних копалин і мінеральних вод, історико-культурні території, земельні ділянки спеціального призначення, значні площі затоплення); обмеження на використання води для виробництва електроенергії малою ГЕС (санітарний

попуск, безперервне функціонування рибоходів, межень, повені та паводки, оперативні заходи з регулювання водного потоку через гідроспоруди, регулювання потужності ГЕС).

Про екологічність законодавства ЄС свідчать й положення Рамкової директиви про води, яка суттєво вплинула на розвиток малої гідроенергетики (тобто складової альтернативної енергетики), оскільки висунула підвищені вимоги до охорони вод. Унаслідок її виконання спостерігалося утруднення розвитку малої гідроенергетики з екологічних мотивів. Можна спрогнозувати відповідне посилення екологічних вимог до функціонування об'єктів малої гідроенергетики і в Україні.

Національним законодавством також передбачено низку різнорідних еколого-правових механізмів, які спрямовані на комплексну охорону довкілля від потенційних ризиків і загроз, які несе в собі гідроенергетика як різновид альтернативної енергетики. Концептуальні й стратегічні основи розвитку досліджуваної галузі визначені такими законодавчими актами, як Конституція України (1996 р.) [5], Водний кодекс України (1995 р.) [6], Земельний кодекс України (2001 р.) [7]; Законами України «Про національну безпеку України» (2018 р.) [8]; «Про альтернативні джерела енергії» (2003 р.) [9]; «Про ринок електричної енергії» (2017 р.) [10]; «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.) [11], «Про оцінку впливу на довкілля» (2017 р.) [12]; «Про стратегічну екологічну оцінку» (2018 р.) [13]; а також підзаконними нормативно-правовими актами, зокрема, Програмою розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року [14].

Критичний аналіз сучасного законодавства, яке покликане забезпечити екологічність гідроенергетики, свідчить про його фрагментарний характер та перевагу загальних норм, які регулюють розвиток альтернативної енергетики в цілому. Проте, дослідження вказаних

вище нормативно-правових актів дозволяє розробити класифікацію еколого-правових механізмів, дотримання яких дозволить забезпечити безпеку для людини і довкілля при використанні гідроенергетичних об'єктів.

До першої групи належать ***імперативні заборони***, серед яких:

1. *Заборона споруджувати в басейні річки водосховища загальним обсягом, що перевищує обсяг стоку даної річки в розрахунковий маловодний рік, який спостерігається один раз у двадцять років.*

У разі необхідності створення таких штучних водойм, що впливають на природний стік поверхневих вод, їх спорудження допускається лише з дозволу місцевих рад за погодженням з обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, і центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр (ст. 82 Водного кодексу України);

2. *Заборона змінювати рельєф басейну річки;*
3. *Заборона руйнувати русла пересихаючих річок, струмки та водотоки;*
4. *Заборона випрямляти русла річок та поглиблювати їх дно нижче природного рівня або перекривати їх без улаштування водостоків, перепусків чи акведуків;*
5. *Заборона зменшувати природний рослинний покрив і лісистість басейну річки;*
6. *Заборона здійснювати інші роботи, що можуть негативно впливати чи впливають на водність річки і якість води в ній.*

Наведені в пунктах 2 – 6 еколого-правові способи охорони довкілля при будівництві та використанні промислових об'єктів, в т.ч. гідроелектростанцій, містяться в ст. 80 Водного кодексу України та

спрямовані на збереження малих річок та природних ресурсів, що формують разом з ними єдині природні комплекси. Саме малі річки використовуються для будівництва міні ГЕС, які використовують природні водяні напори без необхідного будівництва масштабних гідротехнічних споруд, що дозволяє уникнути негативних екологічних явищ, якими може супроводжуватись створення великих гідроелектростанцій [15].

Другу групу еколого-правових способів захисту довкілля та людини при експлуатації гідроенергетичних об'єктів становить **група зобов'язань**:

1. *Дотримання встановлених норм і нормативів охорони навколишнього природного середовища при проектуванні, будівництві та реконструкції капітальних об'єктів.*

Так, ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» серед гарантій екологічних прав громадян виділяє обов'язок центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки. Згідно зі ст. 51 вказаного Закону, при провадженні такої діяльності має забезпечуватися екологічна безпека людей, раціональне використання природних ресурсів, додержання нормативів шкідливих впливів на довкілля [16].

2. *Здійснення оцінки впливу на довкілля існуючих та майбутніх об'єктів гідроенергетики;*
3. *Врахування результатів стратегічної екологічної оцінки.*

Порядок здійснення заходів, зазначених в п. 2 та п. 3 закріплений в Законах України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року та «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року. Зазначені нормативно-правові акти закріплюють правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоди довкіллю,

забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів, а також обов'язковість проведення оцінки документів державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту та інших сфер життєдіяльності. Статтею 3 першого із вказаних Законів закріплюється «обов'язковість проведення оцінки впливу на довкілля об'єктів енергетичної промисловості, зокрема, гідроелектростанцій на річках незалежно від потужності та гідроакумулюючих електростанцій» [17]. Така планована діяльність підлягає оцінці до прийняття рішення про провадження планованої діяльності (ч. 1 ст. 3 Закону «Про оцінку впливу на довкілля»).

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», оцінка впливу на довкілля здійснюється з дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, з урахуванням стану довкілля в місці, де планується провадити плановану діяльність, екологічних ризиків і прогнозів, перспектив соціально-економічного розвитку регіону, потужності та видів сукупного впливу (прямого та опосередкованого) на довкілля, у т. ч. з урахуванням впливу наявних об'єктів, планованої діяльності та об'єктів, щодо яких отримано рішення про провадження планованої діяльності або розглядається питання про прийняття таких рішень.

Крім цього, згідно з ч. 1 ст. 2 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у т. ч. для здоров'я населення, виконання документів державного планування поширюється на документи державного планування, які стосуються, зокрема, енергетики, використання водних ресурсів, охорони довкілля,

містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природо-заповідного фонду та екомережі [18]. Метою цієї діяльності є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування (ч. 1 ст. 3 Закону «Про стратегічну екологічну оцінку»).

4. *Локалізація скидів із подальшою їх нейтралізацією, складуванням й утилізацією.*

Згідно зі ст. 44 Водного кодексу України, одним з обов'язків водокористувачів, якими в т.ч. є підприємства в сфері гідроенергетики, зобов'язані дотримуватися встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та лімітів скидання забруднюючих речовин, а також санітарних та інших вимог щодо впорядкування своєї території. Такі нормативи встановлюються для оцінки екологічної безпеки виробництва та запобігання шкідливого впливу на навколишнє природне середовище.

5. *Дотримання «екологічних» обов'язків спеціальними водокористувачами,* а саме:

а) дотримання встановлених правил експлуатації водосховищ, режимів накопичення та спрацювання запасів води, режимів коливань рівня у верхньому і нижньому б'єфах та пропускання води через гідровузли;

б) забезпечення у встановленому порядку безперебійного пропуску риби до місць нересту відповідно до проектів рибопропускних споруд (ст. 66 Водного кодексу України).

6. *Дотримання природоохоронних вимог при відведенні земель для потреб гідроенергетики.*

Згідно зі ст. 96 Водного кодексу України, під час розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших гідроенергетичних об'єктів повинно забезпечуватися раціональне використання земель. При цьому передбачаються технології, які забезпечують охорону земель від засолення, підтоплення або переосушення, а також сприяють збереженню природних умов і ландшафтів як безпосередньо в зоні їх розміщення, так і на водозбірній площі водних об'єктів.

7. *Обладнання рибозахисними пристроями водозабірних та інших споруд відповідно до затверджених проектів, будівництво риборозплідників, штучних нерестовищ, рибопропускних споруд, підготовка ложа водоймища тощо* – основні заходи із збереження та охорони риб, інших водних тварин і рослин та їх відтворення, що здійснюються під час розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів (ст. 97 Водного кодексу України).
8. *Технічне та технологічне переоснащення основних потужностей виробництва, реконструкція та модернізація гідроелектростанцій з метою мінімізації шкідливого впливу на стан довкілля;*
9. *Співпраця з природоохоронними організаціями;*
10. *Залучення громадськості до прийняття рішення про спорудження нових об'єктів, а також інших рішень, що можуть впливати на здоров'я людей та стан довкілля.*

Водне законодавство передбачає право громадян, їх об'єднань, інших громадських формувань брати участь у розгляді місцевими радами та державними органами питань, пов'язаних з використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів; брати участь у проведенні центральним

органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, перевірок виконання водокористувачами водоохоронних правил і заходів та вносити пропозиції з цих питань; здійснювати громадський контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів. «Слід відзначити досить активну участь екологічних організацій у вирішенні питань розвитку малої гідроенергетики в Україні. Зокрема, вони активно виступають третіми особами під час розгляду та вирішення судових спорів щодо вказаних питань. Однак при цьому досить проблемним виявилася участь екологічних організацій в ролі ініціаторів таких спорів» [19].

Група управлінських механізмів є третім різновидом екологічних засад, спрямованих на збереження життя та здоров'я людини і довкілля від негативного впливу гідроенергетичних підприємств. Вона складається з активних та фонових заходів.

Перші представлені охороною вод від забруднення, засмічення і вичерпання, попередження їх шкідливої дії, а також охороною земель від засолення, підтоплення або переосушення та сприянням збереженню природних умов і ландшафтів як безпосередньо в зоні їх розміщення, так і на водозбірній площі водних об'єктів. Вони здійснюються на етапі розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів та під час впровадження нових технологічних процесів при виробництві. Аналогічне положення міститься в ст. 42 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року [20].

Фонові управлінські механізми представлені:

1. *Моніторингом стану вод та водних ресурсів.*

З метою раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів ст. 21 Водного кодексу України передбачено здійснення

державного моніторингу вод, що представляє собою систему спостережень, збирання, обробки, збереження та аналізу інформації про стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розробки науково обгрунтованих рекомендацій для прийняття відповідних рішень. Складовими державного моніторингу вод є дослідження біологічних, гідроморфологічних, хімічних та фізико-хімічних показників. Зауважимо, що державний моніторинг вод є складовою частиною державної системи моніторингу навколишнього природного середовища України і здійснюється в порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року.

2. *Застосуванням принципу басейнового управління з метою отримання загальної характеристики стану поверхневих та підземних вод району річкового басейну, а також визначення основних антропогенних впливів на кількісний та якісний стан поверхневих і підземних вод, у т. ч. і від точкових та дифузних джерел.*

Принцип басейнового управління представляє собою комплексне управління водними ресурсами в межах району річкового басейну. Він здійснюється відповідно до плану управління - документу, що містить аналіз стану та комплекс заходів для досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну у встановлені строки.

Водне законодавство закріплює правові засади створення та функціонування басейнових рад, що представляють собою консультативно-дорадчий орган у межах території річкового басейну, утворений при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, інтегрованого управління ними. Такі Ради виробляють пропозиції та забезпечують узгодженість інтересів підприємств, установ та організацій у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах басейну. До складу басейнових рад входять представники

центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших зацікавлених організацій, установ, підприємств та представники громадськості.

3. *Веденням державного водного кадастру.*

Державний водний кадастр включає дані державного обліку поверхневих і підземних вод, державного обліку артезіанських свердловин та державного обліку водокористування, які систематизуються за гідрографічним та водогосподарським районуванням, басейнами підземних вод, видами економічної діяльності, адміністративно-територіальними одиницями і в цілому в Україні. Він складається з метою систематизації даних державного обліку вод та визначення наявних для використання водних ресурсів, проєктування водогосподарських, транспортних, промислових та інших підприємств і споруд, пов'язаних з використанням вод. Відповідно до ст. 28 Водного кодексу України, Державний водний кадастр ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері гідрометеорологічної діяльності в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

4. *Підвищенням екологічної культури та рівня відповідальності в природоохоронній сфері,* що має на меті підвищення рівня екологічної свідомості та розуміння суб'єктом, який здійснює діяльність в енергетичній галузі, своєї причетності до декарбонізації виробництва та розбудови кліматично нейтрального середовища.

Поряд із Законами, які регулюють питання екологізації діяльності в сфері гідроенергетики, в Україні діють чисельні підзаконні нормативно-правові акти, які містять положення щодо проєктування, розміщення та

експлуатації вказаних об'єктів. Так, наприклад, Указом Президента України від 9 жовтня 2009 року «Про додаткові заходи щодо підвищення рівня безпеки енергетичних об'єктів та розвитку гідроенергетики України» наголошується на пріоритеті екологічної безпеки в енергетичному секторі як ключової складової національної безпеки країни [21; 22].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи наведене, зауважимо, що на сьогодні підвищення ефективності роботи об'єднаної енергетичної системи України та її інтеграції з європейською енергосистемою, зменшення імпорту енергоресурсів, забезпечення енергетичної безпеки з максимальним використанням гідроенергетичного потенціалу можливі лише за умови сталого розвитку країни, в т.ч. сталості екологічного розвитку. Останньому багато в чому сприяє дотримання еколого-правових механізмів, що були досліджені вище, а також розробка нових способів захисту довкілля в енергетичному секторі економіки.

Дослідження здійснене у рамках виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання» за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (договір № 74/0360 від 01.05.2023 року).

Література

1. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_032 (дата звернення: 30.08.2023)
2. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 07.04.2004 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1672-15 (дата звернення: 30.08.2023)

3. Guiding Principles. Sustainable Hydropower Development in the Danube Basin // International Commission for the Protection of the Danube River, 2013. URL: http://www.icpdr.org/main/activities-projects/hydropower (дата звернення: 30.08.2023)
4. Критерії й Принципи вибору місць для будівництва МГЕС на гірських річках Карпат. URL: http://zakgromrada.org.ua/arhiv/materials/170713.pdf (дата звернення: 30.08.2023)
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text (дата звернення: 30.08.2023)
7. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 3. Ст. 27.
8. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.
9. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 24. Ст. 155.
10. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 27-28. Ст. 312.
11. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
12. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2059-19#Text (дата звернення: 30.08.2023)

13. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2354-19#Text (дата звернення: 30.08.2023)
14. Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-р#Text (дата звернення: 30.08.2023)
15. Платонова Є.О. Правові проблеми та перспективи використання енергії малих річок в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 7. С. 135-139.
16. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.
17. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2059-19#Text (дата звернення: 30.08.2023)
18. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2354-19#Text (дата звернення: 28.08.2023)
19. Григор'єва Х. А. Мала гідроенергетика в Україні: юридичні проблеми розвитку (на матеріалах судової практики). Часопис Київського університету права. 2021. № 2. С. 241-246. (С. 243).
20. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text (дата звернення: 30.08.2023)
21. Васько П.Ф., Мороз А.В., Бриль А.О., Ібрагімова М.Р. Екологічні аспекти розвитку гідроенергетики в Україні. Відновлювана енергетика. 2018. № 2. С. 57-69.

22. Харитонова Т. Є., Григор'єва Х. А. Доктрина правового регулювання альтернативної енергетики в Україні: сучасні тенденції розвитку. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 3(31). С. 237-245.

References

1. Konventsiia pro okhoronu dykoi flory ta fauny i pryrodnykh seredovyshch isnuvannia v Yevropi vid 19.09.1979 roku. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_032 (date of access: 30.08.2023)
2. Pro ratyfikatsiiu Ramkovoi konventsii pro okhoronu ta stalyi rozvytok Karpat: Zakon Ukrainy vid 07.04.2004 roku. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1672-15 (date of access: 30.08.2023)
3. Guiding Principles. Sustainable Hydropower Development in the Danube Basin // International Commission for the Protection of the Danube River, 2013. URL: http://www.icpdr.org/main/activities-projects/hydropower (date of access: 30.08.2023)
4. Kryterii y Pryntsypy vyboru mists dlia budivnytstva MHES na hirskykh richkakh Karpat. URL: http://zakgromrada.org.ua/arhiv/materials/170713.pdf (date of access: 30.08.2023)
5. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
6. Vodnyi kodeks Ukrainy vid 6 chervnia 1995 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-vr#Text (date of access: 30.08.2023)
7. Zemelnyi kodeks Ukrainy vid 25 zhovtnia 2001 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2022. № 3. St. 27.
8. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2018. № 31. St. 241.

9. Pro alternatyvni dzherela enerhii: Zakon Ukrainy vid 20 liutoho 2003 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003. № 24. St. 155.
10. Pro rynok elektrychnoi enerhii: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2017 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2017. № 27-28. St. 312.
11. Pro okhoronu navkolyshnoho pyrodnoho seredovyshcha: Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 1991 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1991. № 41. St. 546.
12. Pro otsinku vplyvu na dovkillia: Zakon Ukrainy vid 23 travnia 2017 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2059-19#Text (date of access: 30.08.2023)
13. Pro stratehichnu ekolohichnu otsinku: Zakon Ukrainy vid 20 bereznia 2018 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2354-19#Text (date of access: 30.08.2023)
14. Prohrama rozvytku hidroenerhetyky na period do 2026 roku, zatverdzhena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 lypnia 2016 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-r#Text (date of access: 30.08.2023)
15. Platonova Ye.O. Pravovi problemy ta perspektyvy vykorystannia enerhii malykh richok v Ukraini. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2021. № 7. S. 135-139.
16. Pro okhoronu navkolyshnoho pyrodnoho seredovyshcha: Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 1991 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1991. № 41. St. 546.
17. Pro otsinku vplyvu na dovkillia: Zakon Ukrainy vid 23 travnia 2017 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2059-19#Text (date of access: 30.08.2023)
18. Pro stratehichnu ekolohichnu otsinku: Zakon Ukrainy vid 20 bereznia 2018 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2354-19#Text (date of access: 28.08.2023)

19. Hryhorieva Kh. A. Mala hidroenerhetyka v Ukraini: yurydychni problemy rozvytku (na materialakh sudovoi praktyky). Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2021. № 2. S. 241-246. (S. 243).
20. Pro okhoronu zemel: Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text (date of access: 30.08.2023)
21. Vasko P.F., Moroz A.V., Bryl A.O., Ibrahimova M.R. Ekolohichni aspekty rozvytku hidroenerhetyky v Ukraini. Vidnovliuvana enerhetyka. 2018. № 2. S. 57-69.
22. Kharytonova T. Ye., Hryhorieva Kh. A. Doktryna pravovoho rehuliuvannia alternatyvnoi enerhetyky v Ukraini: suchasni tendentsii rozvytku. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 3(31). S. 237-245.